

CAPITOLUL I

Taina Adunării

Când voi vă adunați în Biserică...

(I Cor. XI, 18)

I

„Când voi vă adunați în Biserică”, scrie Apostolul Pavel corintenilor, căci pentru el, ca și pentru întregul creștinism primar, aceste cuvinte nu se referă la locaș, ci la natura și la scopul adunării. Însuși cuvântul „Biserică” – ἐκκλησία – înseamnă, după cum se știe, „adunare”. „A se aduna în Biserică”, în noțiunea creștinismului primar, înseamnă a alcătui o adunare al cărei scop este a descoperi, a realiza Biserica¹.

În această adunare *euharistică* – ca o culminare și ca o împlinire a ei – se săvârșește „*Cina Domnului*”, „frângerea euharistică a Păinii”. În aceeași epistolă, Apostolul Pavel îi ceartă pe corinteni, care „se adună în aşa fel încât nu se poate mâncă Cina Domnului” (I Cor. XI, 20). Prin urmare, de la început este cu totul evidentă și indisutabilă această trinitate: Adunarea, Euharistia, Biserica; despre această trinitate, după Apostolul Pavel, mărturisește întreaga tradiție a Bisericii pri-

¹ G. Dix, *The Shape of the Liturgy*, Dacre Press, Westminster, 1945. – H. Chirat, *L'assemblée chrétienne à l'Age Apostolique*, „Maison-Dieu”, Paris, 1949.

mare. În descoperirea acestei esențe și a acestui sens constă problema de bază a teologiei liturgice.

Problema aceasta este cu atât mai importantă cu cât trinitatea evidentă a Bisericii primare a încetat să mai fie evidentă pentru conștiința Bisericii contemporane. În teologia care se numește obișnuit „școlară” și care a apărut după ruperea de Tradiția Sfinților Părinți, provenită mai ales din Apus, din înțelegerea apuseană atât a metodei, cât și a naturii însăși a Teologiei, nu se pomenește despre legătura dintre Adunare, Euharistie și Biserică. Euharistia se definește și este privită ca una dintre Taine, iar nu ca „Taina Adunării” – potrivit definiției din secolul al V-lea a autorului „areopagitic”. Fără a exagera, putem spune că această dogmatică „scolastică” a ignorat sensul ecclesiologic al Euharistiei, după cum a uitat și valoarea euharistică a ecclesiologiei, adică învățătura despre Biserică. Vom mai vorbi despre această ruptură dintre Teologie și Euharistie și despre urmările tragice ale acestei rupturi pentru conștiința Bisericii. Până atunci, menționăm că înțelegerea Euharistiei ca „Taina Adunării” a dispărut treptat, aşa cum a dispărut și din *evlavie*. Manualele liturgice reduc Euharistia la „slujirea divină obștească”, iar Liturghia se săvârșește mai ales datorită „afluenței credincioșilor”. Dar această „afluență a credincioșilor” – adică adunarea – a încetat să fie înțeleasă ca *prima formă* a Euharistiei, iar în Euharistie nu se mai vede și nu se mai percepse forma primară a Bisericii. Evlavia liturgică a devenit individualistă; mărturie elocventă este rânduiala contemporană a împărtășirii, redusă în cele din urmă la „necesitățile spirituale” personale ale credincioșilor, împărtășire pe care nimeni – nici clerul, nici mirenii – nu o mai primește în duhul rugăciunii euharistice: „pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o Pâine și dintr-un

Potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea Aceluiași Sfânt Duh...”

Astfel, atât în evlavie, cât și în practica „bisericească” s-a întronat treptat o anumită „reducere” a Euharistiei, o îngustare a sensului ei primar și a locului ei în viața Bisericii. De la depășirea acestei reduceri (îngustări) și întoarcerea la înțelegerea primară a Euharistiei ca „Taina Adunării”, ca „Taina Bisericii”, trebuie să începem explicarea ei liturgică în teologie.

Înainte de toate, trebuie să arătăm că ambele „reduceri” (îngustări) ale Euharistiei – și în teologie, și în evlavie – se află în contradicție vădită cu însăși săvârșirea Euharistiei, așa cum o păstrează Biserica de la început. Prin „săvârșire” noi nu înțelegem aici anumite amănunte ale riturilor și ale tainelor care s-au dezvoltat, s-au schimbat și s-au complicat, ci acea structură de bază a Euharistiei, acel *shape* – după expresia lui Dom Gregory Dix – care urcă până la baza slujirii divine creștine, cea apostolică. Am mai arătat că defectul de bază al teologiei școlare este că, în tratarea sa despre Taine nu pornește din trăirea viei a Bisericii, din tradiția concretă liturgică, așa cum este păstrată în Biserică, ci din categorii și definiții proprii apriorice și abstracte, care nu concordă totdeauna cu realitatea vieții bisericești. De la început, Biserica mărturisea cu tărie că „legea credinței” (*lex credendi*) și „legea rugăciunii” (*lex orandi*) sunt nedespărțite și una servește de temelie celeilalte, după cuvântul Sfântului Irineu din Lyon: „Învățătura noastră este în concordanță cu Euharistia, iar Euharistia confirmă învățătura” (*Adversus Haeresis*). Dar teologia clădită după chipul apusean nu se interesează deloc de felul în care se săvârșește slujba divină de către Biserică, de logica proprie acesteia și de „orânduirea” ei. Pornind de la propriile premise abstracte, teologia hotărăște apriori ce este „princi-

pal” și ce este „secundar” și „secundarul” – care nu prezintă interes pentru teologie – apare, în cele din urmă, însăși slujba divină în toată complexitatea și varietatea ei, adică devine secundară tocmai slujirea divină cu care trăiește de fapt Biserica. Din slujirea divină se scot în evidență, în mod artificial, „momentele” de seamă, asupra cărora se și concentreză întreaga atenție a teologului. Astfel, în Euharistie se consideră „momentul” de seamă prefacerea Sfintelor Daruri și apoi împărășirea; la Botez – „scufundarea de trei ori”, la Cununie – „formula săvârșirii tainei”: „Cu slavă și cu cinste încununează-i...” și altele.

Teologul care cugetă în acest fel nu se gândește la faptul că „valoarea” acestor momente nu poate fi separată de contextul liturgic, că aceste momente sunt singurele care arată de fapt, în chip real, adevărul conținut. De aici, rezultă săracia uimitoare și explicarea unilaterală a Tainelor în dogmatica noastră școlară. De aici, îngustarea și unilateralitatea evlaviei liturgice, care, dacă nu se hrănește și nu se conduce după „cateheza liturgică” din timpul Sfinților Părinți, adică după explicarea reală teologică, atunci slujirea divină cade sub influența tâlcuirilor simbolice și alegorice posibile și apare ca un „folclor” liturgic sui-generis. Eu am scris despre aceasta, și anume că primul principiu al teologiei liturgice este ca, în explicarea tradiției liturgice a Bisericii, să nu pornim din scheme abstracte, pur intelectuale, atribuite slujirii divine, ci din însăși slujirea divină, aceasta însemnând, în primul rând, din trăirea și din orânduirea ei...

II

Orice studiu serios asupra slujirii euharistice nu poate să nu ne convingă de faptul că această slujire se construiește, de la început și până la sfârșit, pe principiul co-raportării, adică al interdependenței dintre proistos și popor. Am putea defini și mai clar legătura aceasta ca fiind *con-slujire*, după cum a afirmat și decedatul Părinte Nicolae Afanasiev în lucrarea sa *Cina Domnului*, lucrare încă insuficient prețuită până acum¹ (2). Într-adevăr, în teologia școlară și în evlavia liturgică determinată de ea, această idee a co-raportării nu joacă nici un rol și este chiar negată. Cuvântul „con-slujire” se aplică numai la clerul care participă la slujbă; iar în ceea ce privește mirenii, participarea lor se consideră a fi în întregime pasivă. Despre aceasta mărturisesc, de exemplu, cărțile de rugăciune ce se tipăresc anume pentru mirenii: „Rugăciunile de la Liturghia Dumnezeiască”. Autorii acestor cărți considerau că pe un lucru de la sine înțeles că rugăciunile euharistice care lipsesc aparțin numai clerului; dar și mai regretabil este că cenzorii duhovnicești aprobată de zeci de ani aceste rugăciuni, dovedind că sunt de aceeași părere. Chiar în manualele liturgice științifice și de bună-credință (ca de exemplu *Euharistia* decedatului arhimandrit Kiprian Kern), când se enumerează condițiile necesare pentru slujirea Liturghiei, se amintește de obicei totul, începând cu hirotonia legală a preotului, inclusiv până la calitatea vinului, totul în afară de „adunarea în Biserici”, socotită a nu fi o „condiție” a Liturghiei.

Toate documentele prime mărturisesc totuși, de comun acord, că *adunarea* (συνάξις) era considerată totdeauna actul prim și de bază al Euharistiei. Acest fapt este indicat și în de-

¹ Prot. N. Afanasiev, *Biserica Dubului Sfânt*, YMCA-Press, Paris, 1971; *Cina Domnului*, 1952 (lb. rusă).